

MỘT SỐ Ý KIẾN VỀ ĐÁNH GIÁ LẠI TỔNG SẢN PHẨM TRONG NƯỚC THEO GIÁ SO SÁNH

Trần Phước Trữ - ĐH Đà Nẵng

Tổng sản phẩm trong nước (GDP) là một trong những chỉ tiêu kinh tế tổng hợp quan trọng của hệ thống tài khoản quốc gia (SNA). Nó phản ánh kết quả sản xuất của nền kinh tế quốc dân trong một thời kỳ nhất định (thường là một năm). Đó là nguồn gốc của mọi khoản thu nhập từ hoạt động sản xuất của bản thân nền kinh tế, đáp ứng các nhu cầu tiêu dùng về đời sống và sinh hoạt của cá nhân dân cư và chung cho toàn xã hội, tích lũy mở rộng sản xuất và xuất khẩu ra nước ngoài. Vì vậy GDP là một trong những căn cứ chủ yếu để đánh giá tăng trưởng kinh tế.

Sự biến động GDP qua các năm là do ảnh hưởng biến động giá cả. Do đó muốn phản ánh biến động thuần túy về khối lượng sản phẩm vật chất và dịch vụ mới được sáng tạo ra, về nguyên tắc phải loại trừ ảnh hưởng của yếu tố giá cả, tức GDP của các năm đem ra so sánh phải tính cùng một giá thống nhất (giá so sánh).

Tuỳ theo mục đích nghiên cứu mà giá so sánh có thể được chọn là giá cố định do Nhà nước qui định (hiện nay ở nước ta giá cố định 1994) hoặc giá kỳ gốc so sánh.

Việc sử dụng giá cố định làm giá so sánh sẽ cho phép phản ánh sự biến động khối lượng GDP qua nhiều năm. Đồng thời bảo đảm tính liên hoàn trong việc kết nối các tốc độ phát triển khối lượng GDP để xác định tốc độ tăng trưởng kinh tế bình quân hàng năm cho một thời kỳ hoặc một giai đoạn.

Gọi: P_c : Giá cố định của GDP (giá GDP không hiện hữu mà là kết quả tích hợp bởi giá cả sản phẩm và giá cả chi phí trung gian)

r_i : Khối lượng GDP ở năm i (với $i = \overline{0, n}$)

Ta có hệ thống các tốc độ phát triển liên hoàn

$$\frac{\Sigma p_c r_1}{\Sigma p_c r_0} \times \frac{\Sigma p_c r_2}{\Sigma p_c r_1} \times \dots \times \frac{\Sigma p_c r_n}{\Sigma p_c r_{n-1}} = \frac{\Sigma p_c r_n}{\Sigma p_c r_0}$$

Tốc độ tăng trưởng bình quân hàng năm trong thời kỳ $(\overline{0, n})$ sẽ là:

$$\bar{a} = \sqrt[n]{\frac{\Sigma p_c r_n}{\Sigma p_c r_0}} - 1$$

Việc sử dụng giá kỳ gốc làm giá so sánh, không chỉ cho phép phản ánh sự biến động khối lượng GDP giữa kỳ nghiên cứu so với kỳ gốc sát với diễn biến thực tế của nền kinh tế hiện tại, mà còn cho phép kết hợp với chỉ số giá cả để phân tích biến động GDP theo giá hiện hành do ảnh hưởng biến động của hai nhân tố: Giá cả và khối lượng GDP

$$I_{pr} = I_p \times I_r$$

$$\frac{\Sigma p_1 r_1}{\Sigma p_0 r_0} = \frac{\Sigma p_1 r_1}{\Sigma p_0 r_1} \times \frac{\Sigma p_0 r_1}{\Sigma p_0 r_0} \quad (1)$$

$$(\Sigma p_1 r_1 - \Sigma p_0 r_0) = (\Sigma p_1 r_1 - \Sigma p_0 r_1) + (\Sigma p_0 r_1 - \Sigma p_0 r_0)$$

Trong đó:

I_{pr} : Chỉ số phát triển GDP theo giá hiện hành

I_p : Chỉ số giá GDP

I_r : Chỉ số khối lượng GDP

Một vấn đề đặt ra là khi tính chỉ số khối lượng GDP (I_r) hoặc phân tích biến động GDP giá hiện hành theo công thức (1), ta gặp khó khăn là trên thực tế không có sẵn tài liệu GDP kỳ nghiên cứu tính theo giá kỳ gốc so sánh ($\Sigma p_0 r_1$), mà chỉ có tài liệu GDP giá hiện hành và giá cố định. Vậy muốn xác định $\Sigma p_0 r_1$ cần tiến hành như thế nào?

Có nhiều ý kiến giải quyết khác nhau, song nhìn chung hiện nay có 4 phương pháp đánh giá lại GDP giá hiện hành theo kỳ gốc sau đây:

Phương pháp 1: Giả định biến động giá GDP bằng biến động giá của giá trị sản xuất (GO), tức $I_{p(GDP)} = I_{p(GO)}$

Khi đó: GDP kỳ nghiên cứu tính theo giá kỳ gốc được xác định:

$$\Sigma p_0 r_1 = \Sigma p_1 r_1 / I_{p(GO)}$$

Phương pháp 2: Giả định biến động khối lượng GDP bằng biến động khối lượng giá trị sản xuất, tức $I_{q(GDP)} = I_{q(GO)}$

Khi đó: GDP kỳ nghiên cứu tính theo giá kỳ gốc được xác định

$$\Sigma p_0 r_1 = \Sigma p_0 r_0 \cdot I_{q(GO)}$$

Phương pháp 3: đánh giá GDP kỳ nghiên cứu theo giá kỳ gốc bằng phương pháp trực tiếp, tức đánh giá lại ngay trong giai đoạn sản xuất, phương pháp này được tiến hành theo các bước sau đây:

Bước 1: Đánh giá lại giá trị sản xuất (Go) của các ngành theo giá kỳ gốc thông qua chỉ số giá sản phẩm.

Bước 2: Đánh giá lại chi phí trung gian (IC) của các ngành theo giá kỳ gốc thông qua chỉ số giá chi phí trung gian.

Bước 3: Xác định giá trị tăng thêm (VA) của các ngành theo giá kỳ gốc, bằng cách lấy giá trị sản xuất trừ chi phí trung gian (đã tính ở bước 1 và bước 2)

Bước 4: Xác định GDP của toàn nền kinh tế bằng cách cộng giá trị tăng thêm của các ngành đã tính theo giá kỳ gốc (tính ở bước 3).

Phương pháp 4: Đánh giá lại GDP kỳ nghiên cứu theo giá kỳ gốc trong giai đoạn sử dụng cuối cùng. Thực chất của phương pháp này là đánh giá lại các thành phần: Tiêu dùng cuối cùng (C + G), tích lũy tài sản gộp (I), chênh lệch xuất nhập khẩu (X – M) thông qua các chỉ số giá cá biệt của từng bộ phận cấu thành các thành phần đó.

Trong các phương pháp nêu trên, phương pháp (1) và (2) tuy đơn giản song

kết quả tính toán có độ chính xác thấp. Phương pháp (3) và (4) cho kết quả chính xác cao, song rất phức tạp, đòi hỏi nhiều công sức trong việc thu thập và xử lý tài liệu. Do đó hạn chế tính khả thi, nhất là đối với những người khai thác và sử dụng các nguồn tài liệu thống kê đã được công bố để thực hiện các nhiệm vụ nghiên cứu có liên quan.

Để góp phần tháo gỡ khó khăn nói trên, bài viết này đề xuất một hướng giải quyết như sau:

Điều chỉnh GDP kỳ nghiên cứu theo giá kỳ gốc theo công thức:

$$\sum p_0 r_1 = \left(\frac{\sum p_c r_1}{\sum p_c r_0} \right) \quad (2)$$

$$\text{Hoặc: } \sum p_0 r_1 = \sum p_c r_1 \left(\frac{\sum p_0 r_0}{\sum p_c r_0} \right) \quad (3)$$

Các công thức (2) và (3) được đề xuất dựa trên cơ sở giả thiết rằng: Tương quan giá sản phẩm giữa các ngành trong nền kinh tế ở thời kỳ được chọn làm giá cố định (thời kỳ C) và tương quan giá sản phẩm giữa các ngành trong nền kinh tế ở thời kỳ gốc (thời kỳ 0) là như nhau (tức các chỉ số tỷ giá đều bằng nhau và bằng 100%). Hay nói cách khác các chỉ số giá cá biệt phản ánh sự biến động của từng loại sản phẩm giữa thời kỳ gốc và thời kỳ được chọn làm giá cố định đều bằng nhau (giả sử đều bằng a)

$$\text{Tức: } \frac{P_{0i}}{P_{ci}} = a \quad \forall i \text{ (ở đây } i \text{ ký hiệu là ngành } i)$$

Thật vậy theo giả thiết trên ta có: $\sum p_0 r_1 = \sum p_0 r_0$

$$\begin{aligned} \frac{\sum p_0 r_1}{\sum p_0 r_0} &= \frac{\sum a p_c r_1}{\sum a p_c r_0} = \frac{a \sum p_c r_1}{a \sum p_c r_0} = \frac{\sum p_c r_1}{\sum p_c r_0} \\ \Rightarrow \sum p_0 r_1 &= \sum p_0 r_0 \left(\frac{\sum p_c r_1}{\sum p_c r_0} \right) \end{aligned}$$

Tuy nhiên, trên thực tế giả thiết nêu trên thường không thỏa mãn, tức sự biến động giá các loại sản phẩm trong nền kinh tế thường theo những xu hướng khác nhau và mức độ khác nhau. Trong trường hợp này việc điều chỉnh gộp chung cho toàn nền kinh tế sẽ cho kết quả không chính xác. Do đó cần tiến hành điều chỉnh giá trị tăng thêm cho từng ngành (ngành sản phẩm hoặc ngành kinh tế) ở thời kỳ nghiên cứu theo giá kỳ gốc dựa vào công thức (2) và (3) rồi sau tổng hợp lại. Chúng tôi cho

rằng đây là cách điều chỉnh vừa có thể thực hiện được vừa đáp ứng yêu cầu nâng cao độ chính xác của kết quả tính toán trong điều kiện nguồn tài liệu thống kê cho phép.

Dựa vào số liệu GDP năm 1998 và 1999 của 20 ngành cấp I có thể tính toán và phân tích biến động GDP của Việt Nam năm 1999 so với 1998 theo giá hiện hành (xem bảng dưới)

STT ngành cấp I	GDP năm 1998		GDP năm 1999		Phần tính toán	
	Giá năm 1994 (1)	Giá hiện hành (2)	Giá năm 1994 (3)	Giá hiện hành (4)	$\frac{\Sigma p_c r_1}{\Sigma p_c r_0}$	$\Sigma p_0 r_1$
1	49639	76170	52370	83335	1,0550	80361
2	2459	5303	2536	5737	1,0313	5469
3	5768	11598	5987	12651	1,0379	12038
4	15173	24196	17200	33703	1,1336	27428
5	42694	61906	46105	70767	1,0799	66851
6	5136	10339	5531	11725	1,0769	11134
7	18761	20858	19211	21764	1,0240	21385
8	11170	55782	41993	59384	1,0200	56897
9	8307	12045	8517	13412	1,0253	12719
10	9536	14076	10141	15546	1,0634	14969
11	4843	6275	5327	7488	1,1000	6902
12	1392	2026	1267	1902	0,9102	1844
13	11682	17683	11926	18260	1,0209	18052
14	8174	11849	7723	11683	0,9448	11195
15	8614	13202	8809	14004	1,0226	13501
16	3566	4979	3707	5401	1,0395	5176
17	1412	2068	1505	2378	1,0659	2204
18	297	577	300	584	1,0101	583
19	5431	8874	5564	9323	1,0245	9091
20	542	850	550	895	1,0148	862
Σ	244596	361016	256296	399942	1,049	378634

Nguồn: Tổng cục Thống kê (Kinh tế Việt Nam 1990 – 2000)

Căn cứ vào kết quả dòng tổng cộng ở bảng trên và dựa vào công thức (1) ta tính được kết quả phân tích sau:

Các chỉ tiêu	pr	(p)	(r)
Chỉ số PT (%)	110,8	105,6	104,9
Lượng tăng GDP (tỷ đồng)	38926	21308	17618
Tốc độ tăng GDP (%)	10,8	5,9	4,9
Cơ cấu tăng GDP (%)	100,0	54,7	45,3

Như vậy: Năm 1999 so với năm 1998 GDP theo giá hiện hành tăng 10,8%, tức tăng thêm 38926 tỷ đồng, đó là do ảnh hưởng của hai nhân tố:

- Do giá GDP tăng 5,6% đã làm cho GDP tăng 21308 tỷ đồng, tức làm GDP

tăng thêm 5,9% (chiếm 54,7% trong tổng số tăng GDP)

- Do khối lượng GDP tăng 4,9% đã làm cho GDP tăng 17618 tỷ đồng, tức làm GDP tăng thêm 4,9% (chiếm 45,3% trong tổng số tăng GDP).